

Система уроків з вивчення творчості Миколи Хвильового

Людмила Назаренко,
вчитель-методист ЗОШ I-III ст. № 45
м. Миколаїв

Урок другий

Тема уроку. «Я (Романтика)» – новела про добро і зло в житті та в душі героя

Мета: допомогти учням глибше усвідомити ідейно-художній зміст, імпресіонізм новели; розкрити філософський підтекст (вимріяне майбутнє не може наблизити людина з роздвоєним «я», ціною злочину його не побудувати); розвивати навички подієвого аналізу, зв'язного мовлення, образного мислення; формувати інтерес до модерної літератури; виховувати гуманне ставлення до людей.

Епіграф: Новела «Я (Романтика)» «...силою своєю немає собі аналогій в новітній прозі»

О. Білецький

Наочні засоби навчання: комп'ютер, репродукції картин І. Владимиrowa «Революційний трибунал», Джорджо Де Кіріко «Меланхолія політика», Вагнер «Політ Валькірії».

Варіативне домашнє завдання: підготувати запитання за текстом новели + дослідити образ автора в новелі «Я (Романтика)» + створити обкладинку до книжки.

II. Модель уроку-заняття з літератури Композиція та сюжетно-змістові лінії літературної освіти школярів

Зачин уроку

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

Творчість Миколи Хвильового стала по-справжньому видатним явищем в історії української літератури. Хоча за своє коротке життя письменник написав не так вже й багато творів, проте кожен з них – глибокий, насичений психологізмом, хвилюючий.

Основна частина

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань

Сьогодні ми розпочнемо роботу над новелою «Я (Романтика)», що, на думку О. Білецького, є найкращою не лише в доробку письменника, а й у новітній прозі початку ХХ століття. У 1923 р. (рік написання новели) автор разом зі своїм героєм обирає шлях служіння абстрактній ідеї. Як пише літературознавець М. Жулинський, М. Хвильовий був чесним комуністом, сам романтично вірив у ідеали революції, йшов за них на смерть. І коли писав новелу, безперечно, вірив у те, що головний герой – справжній революціонер, більше того, вважав його ідеальним втіленням революційної відданості ідеалам комунізму.

Визначення особистісно важливих цілей діяльності

(Учні за допомогою вчителя визначають цілі діяльності.)

Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами

З кожної скрутної ситуації є вихід, найважче – знайти його і зробити правильний вибір. Ми всі знаємо ці незаперечно істинні слова. Вибір колись зробив сам Хвильовий, перед вибором поставив і свого героя. Врешті-решт, обидва обирали між ідеями фанатизму та гуманізму: «Я – чекіст, але і людина». У процесі аналізу новели «Я (Романтика)» спробуйте знайти відповідь на запитання: який вибір у цій ситуації зробили б ви? Які людські цінності треба зберігати в будь-якій, навіть найскрутнішій, життєвій ситуації? Висловити власні думки ви зможете, осягнувши глибину змісту твору.

Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань

Людськими вчинками керують три речі: любов, бажання слави і страх. Що ж керувало вчинками й думками героя з новели «Я (Романтика)»? Давайте спробуємо розібратись.

Кульмінаційні моменти

роз'язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

Підготовка до сприйняття художнього твору

Заповнення понятійно-термінологічного поля учня-читача, пояснення незрозумілих слів

Версальці – символ подоланої монархії, вороги комуни;

інсургент – латинське, означає „повстанці”;

відправити в штаб Духоніна – розстріляти. Духонін – головнокомандувач російської армії, що не визнав революцію і був розстріляний разом із підлеглими (штабом);

синедріон – верховний духовенський суд;

трибунал – назва органів правосуддя, що існували в перші роки радянської влади, створених згідно з Декретом про суд № 1 від 22 листопада 1917 р. для боротьби з контрреволюцією, саботажем та іншими небезпечними злочинами.

Пригадайте, чим характеризується імпресіонізм.

(*Імпресіонізм* (з франц. *impression* — враження) – напрям у мистецтві останньої третини ХІХ – поч. ХХ ст., представники якого прагнули найприродніше і неупереджено відобразити реальний світ у його рухливості і мінливості, передати свої швидкоплинні враження).

Що таке новела?

Назвіть ознаки новели, які ви помітили у творі «Я (Романтика)».

(Ознаки новели:

розповідь від першої особи;

драматизм;

внутрішні монологи героя;

відсутність авторської оцінки;

виразні художні деталі;

глибокий психологізм;
символічність образів, деталей;
історичні асоціації.)

Чим характеризується романтизм? (Письменники цього методу заперечували грубу дійсність і проти-ставляли їй світлий романтичний ідеал.)

Що, на вашу думку, означає вислів «революційний романтизм»? (Революційний романтизм – одна зі стилевих течій доби «розстріляного відродження», яка, на відміну від класичного романтизму, схильного до неподоланного розриву між ідеалом і дійсністю, намагалася покінчити з усякими суспільними суперечностями. Але революційні романтики 20-х своєю творчістю поглибили і до краю, поза власною волею, загострили цей розрив, показавши невідповідність гуманістичних ідеалів соціалістичної революції її суті і реаліям. Письменники романтизували революцію, яка повинна була, на їхню думку, оновити суспільство.)

Назвіть його ознаки в новелі.

Обмін враженнями від первинного прочитання тексту

Які враження залишилися після прочитання твору «Я (Романтика)»?

Що ви уявляли, читаючи новелу?

З позиції кого ведеться оповідь? (Оповідь ведеться з позиції автора-оповідача, безпосереднього учасника подій.)

Який основний зміст твору?

Чим вражає сюжет новели? (Сюжет відтворює трагічний момент життя героя – вбивство матері, мільйонів людей.)

Яким, на думку героя, повинен бути чекіст?

Чи можна таку людину вважати надлюдиною?

Філософсько-психологічний коментар

Ф. Ніцше – відомий філософ початку ХХ століття – розуміє життя як прояв суб'єктивності, притаманний людині, як волю до влади (як жадобу до життя, що базується на біологічному інстинкті виживання). Різноманітні соціальні та моральні норми, інститути, реалії буття стримують бажання людини. Людина, на думку Ніцше, є проміжною стадією еволюції, що веде до Надлюдини. Вона не має самостійної цінності, а тому повинна прагнути подолати свій людський стан і вийти за його межі. Філософ роздумує про те, якою має бути Надлюдина. Людина має будувати життя на власний розсуд. Проте не кожен здатний на це. Лише надлюдина може зрозуміти життя й вибудувати його згідно з прагненням власної волі. Саме вона «стоїть по той бік добра та зла», встановлює норми й правила свого існування у світі, відповідає перед собою за результати діяльності.

Не жалій свого ближнього. Людина є дещо, що необхідно подолати. Ф. Ніцше

Чи погоджуєтесь ви з роздумами філософа?

Думку обґрунтуйте.

Виконання аналітико-синтетичних дій учнями-читачами за текстом художнього твору і створення ними кадрів до фільму

Поясніть, як ви розумієте присвяту новели. (М. Хвильовий присвятив новелу «Цвітові яблуні» М. Коцюбинського. По-перше, М. Хвильовий-прозаїк був пильним учнем М. Коцюбинського. По-друге, у «Цвіті яблуні» теж введено персонаж із роздвоєною свідомістю; це письменник, який, переживаючи трагедію смерті власної дитини, одночасно відчуває і муку батьківських почуттів, і роботу письменницької пам'яті. Для нього навіть момент смерті дитини стає творчим матеріалом — поза контролем свідомості, поза його

волею. Він страждає, зневажає себе, але не здатен будь-що змінити. Однак торжествує у цій трагедії творча, життєстверджуюча сила. Хвильовий також розкриває глибини підсвідомості персонажа. Але при цьому показує, що він сам несе повну відповідальність за вчинене. Його вибір був свідомим, і злочин його непрощений.)

Новела «Я» має ліричний зачин. Саме з нього постає зримий, реальний образ матері-України: «З далекого туману, з тих озер, загірної комуни шелестить шелест: то йде Марія!» Матір приходиться до сина, коли він має хвилинку для перепочинку між жорстокими битвами. Але поступово наростає тривога, насувається гроза, син бачить в очах матері «дві хрустальні росинки».

Чому ж у чудових очах рідної людини сльози, чому плаче мати-Україна? (Мабуть, над дилемою гуманності та фанатизму, людяності та сліпої відданості абстрактній ідеї. Письменник прагне допомогти осмислити протиставлення світлого і чорного, Добра і Зла, що поселилися в душі головного героя новели.)

Хто такий Я? Яку проблему намагається розв'язати?

Яким постає він перед вами? (З одного боку – це інструмент, який має вершити революційний суд, а з другого – людина, яка вміє любити, бути ніжною, яка невидимою силою любові пов'язана з матір'ю. М. Хвильовий по-новому розкрив споконвічну суперечку між життям і смертю. Стомлений син шукає спокою на старечих материнських долонях. "Я – чекіст, але я і людина", – підкреслює головний герой. Отже, хочеться вірити, що цією людиною насправді має чинитися справедливий суд іменем народу. Але між двома початками терзається душа м'ятежного сина: Андрюша і мати, Тагабат – людина з холодним розумом і з камінем замість серця.)

Новела М. Хвильового «Я (Романтика)» стала своєрідним викриттям жорстокості та несправедливості нової системи. Намагання вбити в собі людину, вбити добро в ім'я фанатизму призводить до переродження в дегенерата. Зачитайте, як змальовано представників чорного трибуналу.

Доведіть або спростуйте думку, що зло й насильство не породжує добро. (Цей гіркий урок виміряної романтиками й здійсненої фанатиками революції, результатами якої скористалася «світова сволок», М. Хвильовий підсумовує недвозначно чітко: намагання вбити в собі людину, вбити добро в ім'я фанатизму, в ім'я абстрактної ідеї призводить до втрати нею самої своєї сутності.)

Кого нагадає засідання так званого синедріону? (... зграю вовків.)

Чи випадково автор змальовує портрети на стіні, яка їх роль?

Які ще деталі інтер'єру дають змогу зрозуміти абсурдність становища?

Як ви розумієте слова «це чіткий перламутр на бенкеті голодної країни»?

У яких творах розкрито проблему «зайвих людей»? Назвіть причини їх появи в пореволюційному суспільстві.

Про що свідчить кількість жертв?

За що було розстріляно молоду сім'ю?

Що вам відомо про червоний терор?

Робота з джерелами Інтернет

Історична довідка

«Червоний терор» — масові репресії, що проводилися більшовиками в ході Громадянської війни в

Росії як проти аристократії, офіцерства, буржуазії, священників, діячів опозиційних партій, осіб, що співчували і причетних до Білого руху, так і проти мирного населення, широких соціальних груп.

Як почував себе в цей момент герой твору?

Чи можна вважати, що в новелі один персонаж, решта – плід його хворобливої уяви? (Можемо вважати, що у творі лише один персонаж – Я, від якого і ведеться мова. Його мама, Андрюша, доктор Тагабат та дегенерат (а можливо, і деякі інші персонажі) – їх немає! – вони лиш розщеплення свідомості ліричного героя на відповідних персонажів. Насправді автор неодноразово звертає читача до ілюзорності подій: «Я в тривозі метнувся вбік: що це – галюцинація?»; «Я раптом відкинувся: що це? галюцинація?»; «Що це: дійсність чи галюцинація?»; «Що це? невже знову галюцинація?»; «Так, це була галюцинація...» «І тоді, збентежений, запевняю себе, що це неправда, що ніякої матері нема переді мною, що це не більше, як фантом».)

Яке враження справляють останні слова матері перед своєю справжньою смертю? (Незважаючи на неминучу смерть, матір турбується про сина, називаючи його «мій м'ятежний сину».)

Що очікує героя за скоєний злочин? Про що свідчать останні слова оповідання: «...Я зупинився серед мертвого степу: – там, в дальній безвісті, невідомо горіли тихі озера загірної комуни». Навколо нікого немає (лиш дегенерат, востаннє, змушує підвестися), а попереду озеро, яке горить. (Не що інше, як пекло – для героя, який убив себе і всіх, хто жив у його голові.)

Розгляд ілюстративного матеріалу до твору; прослуховування уривків музичного твору Методична ремарка

Виконання симфонічним оркестром «Польоту Валькірії» можна побачити і прослухати в режимі Online http://video.mail.ru/mail/kbobr/_vfavorites/39.html

Розгляньте репродукції картин, розташовані на слайдах. Прослухайте уривок із симфонічного твору для оркестру «Політ Валькірії» Вагнера, скажіть, як відтворено почуття у творах? Який настрій передано авторами?

Назвіть засоби, якими користувались автори, поясніть їх роль у відтворенні емоцій.

Яка з репродукцій картин пасує найбільше до мелодії музичного твору і тексту новели?

Який фрагмент тексту новели ви зобразили б на папері?

Узагальнення та систематизація читацьких вражень, літературо- (філологіко)знавчих компетенцій, навиків старшокласників

Що ж керувало вчинками й думками героя з новели «Я (Романтика)»?

Кого ви вбачаєте винним у чисельних людських смертях початку ХХ століття? Чому? (Влада винна в чисельних людських смертях. Почуття страху штовхає завжди на вбивства.)

Змалювання смерті матері винесено «за куліси». Чому?

Визначте проблематику новели.

Проведіть паралель між соціальними й політичними подіями початку ХХ ст. і зображеними в новелі.

Визначте провідну думку твору. Назвіть особливості композиції. (**Пролог** – розмова матері із сином напередодні грози; **три частини** – життя у фронті соціальної грози; три частини – три різні фронтів ситуації, три різні душевні стани героя.)

Які людські цінності треба зберігати в будь-якій, навіть найскрутнішій, життєвій ситуації?

Висловіть судження про актуальність для нашого часу порушених письменником проблем, аргументуйте прикладами з тексту.

Літературно-мистецька діяльність читачів

I група – підготовка та інсценізація уривка з новели;

II група – порівняльна характеристика творів М. Хвильового «Я (Романтика)» і М. Коцюбинського «Цвіт яблуні».

Допоміжні матеріали:

Білоус Я. Зростання особистості: Порівняльна характеристика творів М. Хвильового «Я (Романтика)» і М. Коцюбинського «Цвіт яблуні» // Завуч. – 2003. – 10. – С.3–4.

III група – аналіз системи символічних образів;

IV група – дослідити трагічність змісту, присутність ознак смерті в новелі.

Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності

(Додаткові запитання ставлять учні.)

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

Обмін враженнями від почутого, прочитаного (за творчістю письменника)

Чи можна ціною злочину побудувати майбутнє?

Назвіть риси імпресіонізму в новелі.

Назвіть риси романтизму в новелі.

Висловіть власні думки з приводу твору письменника.

Розкрийте ідейно-художній зміст новели «Я (Романтика)».

Варіативні завдання домашньої читацької роботи

Кінцівка-розв'язка уроку

V. Заклучне слово-епілог словесника

Уславлення безумства хоробрих, сильних особистостей, покликаних бути вождями, проводирями мас – новий мотив у творчості прозаїка. Зрозуміло, що вкладене в уста героїв не можна ототожнювати з поглядом автора. Та все ж висловлені в новелі ідеї свідчили про серйозне прочитання творчості Ф. Ніцше, а з іншого боку – вісниківських статей Д. Донцова. Це помітно і в тогочасних памфлетах письменника. Так чи інакше, ранні романтичні концепції М. Хвильового тепер багато в чому переосмислюються.

Література

1. Немченко І. Ю. Композиція та сюжет новели М. Хвильового «Я (Романтика)» // Наша школа. – 1997. – 3. – С. 55 – 57.

2. Ставицька Л. Лінгвоестетичний аналіз новели М. Хвильового «Я (Романтика)» // Дивослово. – 1998. – 11. – С.10 – 12.

3. Шуляр В. Микола Хвильовий: Життя та творчість. «Я (Романтика)» // Українська мова та література. – 2000. – 34 (194), верес. – С. 1 – 4.

Урок третій

Тема уроку. Проблема внутрішнього роздвоєння людини між гуманізмом і обов'язком у новелі «Я (Романтика)»

Мета: допомогти учням глибше усвідомити символічність образу матері, проблему вибору героя; вчити відрізняти реальне й уявне в ньому, характеризувати образ ліричного «Я»; розвивати вміння аналізувати художній образ, у полеміці відстоювати свою точку зору; виховувати гуманізм, милосердя.

Наочні засоби навчання: комп'ютер, портрет письменника, репродукції картин Рафаеля «Мадонна Конестабіле», «Сікстинська мадонна».

Варіативне домашнє завдання: написати твір-роздум на одну з тем: «Драматичний конфлікт новели М. Хвильового «Я (Романтика)», «Трагедія Миколи Хвильового», «Микола Хвильовий – романтик і лірик», «Художні передбачення М. Хвильового».

II. Модель уроку-заняття з літератури Композиція та сюжетно-змістові лінії літературної освіти школярів

Зачин уроку

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

Читаючи новелу, постійно ставила собі запитання: чому так відбувається в житті? Звідки виникають такі події, що їх спричиняє? Адже людство, створюючи нову ідеологію, прагне досягти перш за все миру, спокою, злагоди та справедливості. Навряд чи люди свідомо вигадуватимуть щось проти самих себе. Але так часто на самому початку найкращі ідеї та цілі переростають у війни, протистояння або утопічні неприродні теорії... Напевно, це той самий випадок. Прагнучи рівності прав та рівності економічної, людство отримало чи не найстрашнішу ідеологію ХХ сторіччя — комунізм, який шляхом масових убивств боровся із будь-якою людиною, яка відрізнялася від маси (навіть якщо ця «нерівність» була у наявності власної думки, у власних життєвих принципах). Як страшно іноді спотворюються найкращі ідеї! І як страшно все це, зрештою, може спотворити душу людини, перетворюючи її на звіра!

Основна частина

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку, читацьких завдань

Неперевершений майстер малої прозової форми М. Хвильовий витворив у нашому письменстві власний стиль, своєрідний різновид лірико-романтичної, імпресіоністичної новели. На середину двадцятих років він став визнаним лідером цілого літературного покоління і був незмінним детонатором гострої критичної полеміки про шляхи розвитку пореволюційної української культури. Турбує серце й донині його запитання, звернене до нас: чи можна прийти до раю, розстрілявши найсвятіше? Проблема внутрішнього роздвоєння людини між гуманізмом і обов'язком у новелі «Я (Романтика)» стане темою нашого сьогоднішнього уроку.

Визначення особистісно важливих цілей діяльності

(Учні за допомогою вчителя визначають цілі діяльності.)

Умотивування наступної діяльності вчителем або / і школярами

Кожна епоха відзначена війнами, володарюванням фанатичних ідей, безладом і владою зброї. Важливо в цьому брудному потоці залишатись людиною, не згубити свою честь і совість. Спробуйте розібратись у тому, чи був інший вихід у героя новели, чи мав право чорний трибунал розпоряджатись життям мільйонів, як почували вони себе в той час?

Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань

«Істина – донька часу, а не авторитету», — так писав Ф.Бекон. Дати відповіді на окреслені запитання можна, зважаючи на епоху, моральні людські цінності.

Сьогодні лабіринти історії стануть нашими помічниками в трактуванні постаті головного героя, його думок і почуттів.

Кульмінаційні моменти розв'язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

Обмін враженнями від прочитання тексту

Чим вражає новела? (... своєю правдивістю, захопливістю, незвичайністю, імпресією.)

Чому жоден із засуджених не має прізвища? (... для карального трибуналу це не суттєво.)

Назвіть ключові слова, що пасують новелі. (Сум, кров, безповоротність, трагедія, насильство.)

Що символізують на початку твору дві грози? (Це боротьба добра і зла.)

Чи можемо вважати, що постать автора присутня в новелі? (Микола Хвильовий – письменник пристрасний і гарячий. Тому зрозуміла його безпосередня присутність у творах. Новела «Я (Романтика)» відображає особу автора опосередковано, через деякі грані «Я» та філософську систему.)

Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності

Образ автора в новелі «Я (Романтика)»

Трагедія автора в новелі «Я (Романтика)» надто глибока. Написаний в імпресіоністичній манері, твір у яскравій художній формі відображає ті складні протиріччя, які є в душі людини, в її свідомості та у навколишній дійсності. «Я – чекіст, але я й людина!» Сказано так, що одне поняття повністю (за своєю суттю!) виключає інше. І це справедливе твердження. Заради якоїсь «невідомої прекрасної загірної комуни» засідає вночі «чорний трибунал» і підписує вирок за вироком: «Розстрілять!». І тих, хто збирався на квартирі філософствувати про правду, і черницю, і рідну матір. Героя новели, як і автора, ще терзають сумніви, його «я» розкололося на кілька «я». Одне з них тягнеться до ніжної і доброї матері, інше – молиться на той час, який звів його з товаришами із «чорного трибуналу». Ще одне «я», фанатично віддане ідеям революції, йде на вбивство матері: «Тоді я у млості, охоплений пожаром якоїсь неможливої радості, закинув руку за шию своєї матері й притиснув її голову до своїх грудей. Потім підвів мавзера й нажав спуск на скроню». Переміг тваринний, звірячий інстинкт: або ми їх, або вони нас. Згадавши, як сам Хвильовий вірив у світле комуністичне майбутнє, як брав участь у боях, в революційній перебудові країни, ми розуміємо, що якесь із цих «я» – власне, авторське. Письменник безжалісно анатомує «я» героя, заглядає у найпотемніші, найглухіші закутки душі й виносить це на суд читачів. Навіть інші герої — доктор Тагабат, вартовий, Андрюша – це вірні сторожі його душі, одне з «я».

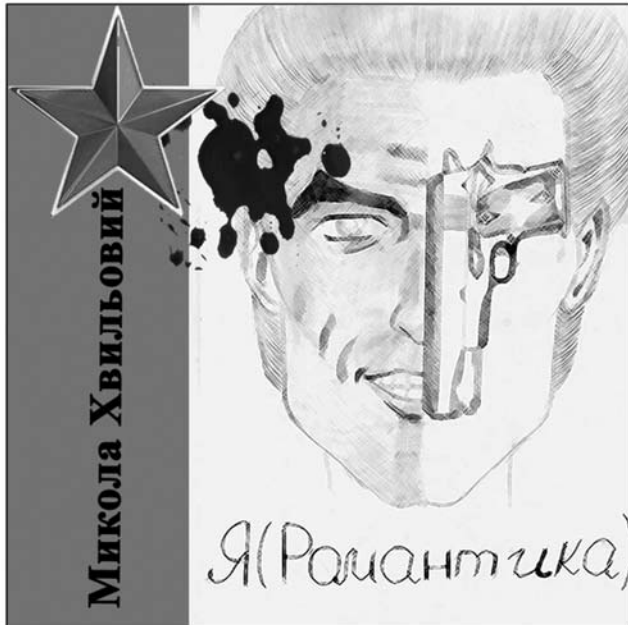
Пошлемося на думку Л. Ставицької: «Аналізуючи центральний персонаж новели, не можна не відзначити того, що він проектується на постать самого Миколи Хвильового. Постріл у скроню матері – це духовна смерть героя і фізичне самогубство автора – романтика загірної комуни, що втратив віру в революційні ідеали. Ідейний пафос новели – духовна драма її автора». Це ж стверджує і літературознавець М. Жулинський: «Як же так могло трапитись, що та свята мета, заради якої проливалася кров, творилося насильство, починає тьмяніти, набухати кров'ю невинних, чому так сталося, що мати змушена притуляти до згасаючого серця свого блудного сина, який заплутався на трагічних дорогах революції, вичерпався морально, зневірився і в розпачі піднімає руку на свою матір Україну,

котра породила його і котра прощає йому цей смертний гріх?» Як бачимо, трагедія героїв твору М. Хвильового близька до трагедії самого автора. Тому новели письменника такі пристрасні, такі хвилюючі й незвичайні. Для сучасного читача – це багатий матеріал для вивчення не лише історії, а й психології, переконливий урок – не повторювати помилок наших попередників, віддавати перевагу людині, а не ідеї.

Обкладинка до книжки

Методична ремарка

Варіанти обкладинок створено на основі власних малюнків учнів 11 класу. При цьому використано програму Adobe Photoshop. З декількох варіантів учні-читачі залишають один, мотивуючи свій вибір.

Наприклад, ця обкладинка містить назву книжки, вказівку на автора. Зірка і червоний колір фону вказують на історичне тло, епоху. Краплі крові свідчать про чисельні жертви. Їх близьке розташування до героя натякає на винуватця злочинів. Чоловіче обличчя поділено навпіл, що вказує на роздвоєність особистості. З одного боку – це звичайна людина, а з іншого – вбивця. Вогняна зброя є не лише засобом для скоєння злочинів, а й своєрідним символом. Її використання під час приведення вироків спустошує душу, робить героя безбарвним і безсилим, тому широко відкриті очі, посмішка, впевненість у погляді протиставлені пустці.

Юна художниця (учениця 11 класу Мазько А.) не випадково залишила «живий» підпис назви твору. Йдучи за автором, вона розуміє, що нічого не минає безслідно, і рано чи пізно настане час розплати, але сподівається, що можливість жити залишає за собою і можливість покаяння.

Виконання аналітико-синтетичних дій учнями-читачами за текстом художнього твору

У яку ситуацію М. Хвильовий ставить заповненого сумнівами героя-чекіста, «главковерха чорного трибуналу комуні»? (М.Хвильовий ставить в екстремальну ситуацію неминучого вибору.)

Який вибір у цій ситуації зробили б ви?

Як розкривається роздвоєне ество Я-оповідача? (... розкривається в його внутрішніх монологах, у повсякчасних спробах самовиправдання.)

Які почуття вирують у душі главковерха протягом твору?

Який епізод став моментом остаточного зламу?

Чи здатний герой на бунт? Думку обґрунтуйте.

У чому виражається основний конфлікт твору?

Чи можна було відстрочити фатальне рішення героя?

Чи можна припустити, що подібні події були не поодинокі? Як називаються такі явища?

Чекіст начебто мимохідь говорить у творі: «Я увійшов в роль». Ця фраза, коротка і ніби не важлива, насправді є принциповою! У чому полягає принциповість? (У якомусь стані афекту, віддаючи страшні накази про розстріли, людина все одно напівсвідомо усвідомлює, що це тільки роль, це не природна нормальна людська поведінка, а роль, безглузда, абсурдна гра.)

Як би ви назвали події, описані у творі? (Абсурд, ...)

Які проблеми порушено у творі? Зобразіть схематично.

Проблема роздвоєння людської особистості, проблема вибору

Конфлікт фанатизму та гуманізму

Кульмінаційним моментом загальноприйнято вважають убивство. Чи можемо припустити, що головний герой не стріляє в голову матері – він прострілює голову собі?

Розкажи мені, хто твій друг, і я розкажу тобі, хто ти. Чи можна це твердження перенести в площину новели М. Хвильового „Я (Романтика)” стосовно головного героя? З якою метою автор вводить у твір образи доктора Тагабата, дегенерата, Андрюші?

Яким є символічний зміст образів новели?

Якою постає матір героя? (Мати головного героя новели звали Марією. Мені здається, автор не випадково обирає це ім'я, приховано порівнює матір Марію із образом Божої Матері, біблійної Марії. Протягом сторіч цей образ був символом спокою, чистоти, людяності. Тож, убиваючи матір, головний герой вбиває у собі людину, вбиває спокій і чистоту не лише всередині себе, а й у навколишньому світі, що не може стати справедливим, коли в ньому творяться такі страшні речі, – справжні парадокси людських душ, викривлених і спотворених, парадокси історії. Марія – людська і Божя мати, материнське всепрощення й любов. Це вона з'являється перед внутрішнім зором комунара-чекіста у перших рядках новели «Я (Романтика)»: «З далекого туману, з тихих озер загірної комуні шелестить шелест: то йде Марія». «... воістину моя мати – втілений прообраз тієї надзвичайної Марії, що стоїть на гранях невідомих віків. Моя мати – наївність, тиха жура і добрість безмежна». Убивши матір, герой опиняється серед мертвого степу, а над «тихими озерами загірної комуні» зникає світле видиво Богоматері. Марія – центральний гуманістичний символ новели «Я (Романтика)».)

Розгляд ілюстративного матеріалу до твору; прослуховування уривків музичного твору Франца Шуберта «Аве Марія»

Рафаель. Мадонна Конестабіле. 1500 р.

Рафаель. Сікстинська мадонна. 1515 р.

У якому з творів Рафаеля простежується шлях від подолання наївності та безтурботності світлої материнської любові до образу, сповненого високої духовності й неосяжного трагізму?

Яка з картин є спорідненішою з образом матері з новели «Я (Романтика)»?

Які риси обличчя, рухи видають хвилювання мадонн за долю дитини?

Чому матір чекіста не змогла вберегти своєї дитини? (І матір із очима Марії, «наївність і добрість безмежна», на жаль, не змогла вберегти сина від зла, бо сам він не хотів пристати на бік справжнього, вічного у собі. Слід пам'ятати, що на наші душі невпинно чатує зло, бо добро і зло співіснують у людині, постійно ведуть боротьбу. І якщо хоч на хвилину у цій боротьбі дозволити собі стати «солдатом» певної теорії – а всі вони минуші – зло перемаже.)

У творі «Я (Романтика)» матір – безмовна особа. Чому?

Чи допомагає музика Ф. Шуберта уявити образ матері Марії, створений М. Хвильовим?

Митці неодноразово звертались до образу мадонни з метою показати її духовну чистоту і красу. Пригадайте назви поезій, присвячені мадоннам, авторів цих творів. (І. Франко. «Сікстинська мадонна», М. Вінграновський «Сікстинська мадонна»...).

Узагальнення та систематизація читацьких вражень, літературо- (філологіко)знавчих компетенцій, навиків старшокласників

Доведіть текстом, що відбувається деградація героя від Андрюші до дегенерата.

Створіть ланцюжок «Людина» – «дегенерат». Поясніть свою позицію.

Андрюша – людина з нормальною психікою, «чекіст мимоволі».

Інсургент «Я»-образ розкрити у розвитку, акцентуючи на моменті остаточного зламу і ролі в ньому дегенерата та на ставленні «Я» до інших постатей того, що не можна виправдати, в собі і в інших – «Я думаю: так треба»;

доктор Тагабат – «людина з холодним розумом і каменем замість серця», безглуздо жорстокий п'яниця й людожер;

дегенерат – вартовий революції з душею «палача з гільйотини».

Назвіть інші літературні твори, де спостерігається подібна деградація. Проведіть паралель.

Літературно-мистецька діяльність читачів

I група. Створення діаграми / графіка, таблиці «Дії і стан героя».

II група. Написання висновків, які читачі з'ясували для себе після прочитання новели М. Хвильового. Створити ментальну карту чекіста/людини.

III група. Роль другорядних образів у розкритті душі героя.

IV група. Напишіть поради можновладцям, використовуючи вислови відомих людей.

Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності

I група

Таблиця

Дії і стан героя

... я йду	Самотність, пуста
... і я, зовсім чужа людина, бандит	Роздуми, хвилювання
Тут засідає садизм!	Роздратування
Йду в холодну трясовину	Безсилля
... так треба	Пауза в душевній напрузі
... і я не бачив виходу	Втрата волі
Фантом?	Близькість до божевілля
Розстрілять!	Нерви натягнуті до краю
Я входив у роль	Божевілля, екстаз
... стоїть моя мати	Я остовпів
Мислі різали мій мозок	Безнадія, нервово напруження
... я пішов, мов п'яний	Відчай
Хіба то моя вина?	Хвилювання
Доктор Тагабат спокійно сидить	Я шаленію
Я пориваюсь схопити мавзера	Відходять рештки волі
... невже я веду її на розстріл?	І різіє мій мозок голос. Усвідомлення жажливої суті задуманного
... й нажав спуск	Я от-от заплачу дрібненькими сльозами
Я здригнувся й побіг до трупа матері	Усвідомлення скоєного злочину

II група

1. Фанатизм убиває в людині людину.
2. На крові не може постати гуманне суспільство.
3. Гармонійна світобудова виключає насильство як шлях її досягнення.
4. Новела М. Хвильового «Я (Романтика)», як і вся література розстріляного відродження, перейнята пафосом гуманізму.

III група

«Сторожі» розколу душі (другорядні персонажі новели М. Хвильового «Я (Романтика)»)

У новелі «Я (Романтика)» М. Хвильовий створює картину життя людей у революційні часи, змальовує викривлення їхніх душ та ідеалів. У центрі новели людина, чия душа трагічно розколюється навпіл: людське (любов до матері, людяність, співчуття) гинуть під впливом жорстокості, під впливом «ідеї», яка стає важливішою за все.

Важливо, що героя оточують другорядні персонажі, які лише поглиблюють та погіршують його стан, його внутрішній конфлікт із самим собою. Сам головний герой називає їх «сторожами його душі». Проте вони не сторожі душі, а навпаки – сторожі темної сторони душі, які не дають персонажеві пристати на інший бік, повернутися до нормального життя, відчуті очищення через любов та переживання. Другорядні образи – доктор Тагабат, дегенерат та Андрюша – є різними, проте вони є майже механізмами, їх поглинула утопічна ідеологія і абсурдне бажання втілити її через кров та муки інших, невинних людей.

Дегенерат, за твердженням самого героя, є «справжнім солдатом революції». Отож-бо, людське ество поступилося в ньому «солдатові», тобто виконавцю наказів, засліпленому та не здатному до аналізу своїх дій. Він вартує невинних, засуджених до розстрілу людей навіть під вогнем – ця людина втратила майже всі людські риси, включаючи навіть інстинкт самозбереження. Поруч із головним героєм знаходиться також доктор Тагабат – людина зла і безсоромна. Коли до «чорного трибуналу» приводять черницю, серед яких мати Марія, в героєві прокидається щось людське – спогади з дитинства, перед його очима постає ніжний та тужливий образ матері. Проте доктор Тагабат цинічно насміхається з поруху душі персонажа. Андрюша – чи не єдиний образ чекіста, який здатен викликати певне співчуття у читачів – це людина безвольна, яка проти власної волі потрапила до «чорного трибуналу» ЧК. Але він кориться, мнется, підписуючи накази про розстріли, не знаходить у собі сили протистояти злу, знуцанню зі звичайних людей, які не вчинили жодного злочину. Саме Андрюша пропонує відпустити матір, але вже надто сильно вкоренився у душі головного персонажа новели «солдат революції», та й сам Андрюша не знаходить потрібних сил та необхідної впевненості, щоб збудити у чийсь душі людяність, щоб перемогти «солдата революції».

Доктор Тагабат, дегенерат, Андрюша – люди, у душі яких вірність революції перемогла всі інші вічні цінності. Вбиваючи матір, герой не одразу усвідомлює, реальність це чи кара, галюцинація. Але розуміє, що це дійсність, «хижа і жорстока, як згряя голодних вовків». Але хто ж робить її такою? Її створюють саме люди, такі ж самі хижі і жорстокі, як згряя голодних вовків. Вони полюють на душі людей, вбиваючи або у буквальному сенсі, або вбиваючи душевно. Вони чатують на розкол психології людини, на найменше зло у душі, вони «сторожі» душі, вони стоять на сторожі всього звірячого й злого в людях.

Мати головного героя також є сторожем душі, проте у протилежному сенсі – вона стоїть на сторожі доброго і чистого у її «м'ятежному сині, який зовсім замучив себе». Її сина насправді замучив його власний конфлікт із самим собою, боротьба добра і зла у його душі. І матір із очима Марії, «наївність і добрість безмежна», на жаль, не змогла берегти сина від зла, бо сам він не хотів пристати на бік справжнього, вічного у собі. Слід пам'ятати, що на наші душі невпинно чатує зло, бо добро і зло співіснують у людині, постійно ведуть боротьбу. І якщо хоч на хвилину у цій боротьбі дозволити собі стати «солдатом» певної теорії – а всі вони минуці – зло перемаже. А йому сприятимуть такі «сторожі», як Тагабат та дегенерат із новели М. Хвильового «Я (Романтика)». Тож слід поставити на сторожі своєї душі когось надійнішого: добро, вічні загальнолюдські цінності, усвідомлення своїх цілей, причин та наслідків своїх дій і, безумовно, любов до себе і до людей, чуйність і людяність.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

Обмін враженнями від почутого, прочитаного (за творчістю письменника)

У своїх творах М. Хвильовий намагається виговоритися, показати, що комуністична мораль перероджується в мораль, яка ненавидить людину. Герої новели «Я (Романтика)» – справжні революціонери. Але хто вони? Хто ті люди, від яких залежить життя інших? Хто закладає підвалини майбутнього щасливого життя? Духовно слабкий, невпевнений Андрюша, жорстокий і цинічний доктор Тагабат, абсолютно вірний революційному обов'язку Романтик. І завершує цей квартет дегенерат, якого ніщо не може вивести з тупої байдужості. Це вони без слідства і суду знищують людей в ім'я омріяної «загірної комуні». Їхні жертви не мають імен. Вони проходять повз чорний трибунал темними тінями, не залишивши після себе пам'яті ні в серцях убивць, ні в документах. Така сама доля чекала й на тих, хто мріяв про комунізм, боровся за його ідеї. Чи варті всі смерті людські тієї ідеї, яку намагались втілити в життя фанатики? (У цьому високотрагедійному творі, чи не найсильнішому в прозовому доробку письменника, автор безстрашно аналізує одну з основних колізій часу – колізію гуманізму й фанатизму. Розкривається суперечність між одвічним ідеалом любові й тим беззастережним служінням абстрактній ідеї, доктрині, яке, мов ненаситний молох, зрештою вимагає зректися всього людського. Звичайно, не варті всі смерті людські тієї ідеї, яку намагались втілити в життя фанатики.)

Яким пафосом перейнята вся література розстріляного відродження? (... пафосом гуманізму.)

Який відгук залишив твір у вашій свідомості, почуттях?

Варіативні завдання домашньої читацької роботи

Кінцівка-розв'язка уроку

V. Заключне слово-епілог словесника

Революційні романтики умоглядний задум – силою ошасливити світ – поставили над самоцінністю людської індивідуальності, відкинули традиційну мораль – і за цю абстрактну ілюзію закономірною платою був крах надій, відчуття спустошеності, коли замість гармонійної дійсності, яку вони хотіли вибороти, панували хаос і руїна, тож не забудьте, що жодна ідея не варта втрати людини.